

СМИСЪЛЪТ НА НЕРЕСТРИКТИВНИТЕ ОПРЕДЕЛИТЕЛНИ ИЗРЕЧЕНИЯ В АНГЛИЙСКИЯ ЕЗИК

Биляна Овчарова
Лесотехнически университет, София

SEMANTICS OF NONRESTRICTIVE RELATIVE CLAUSES IN ENGLISH

Bilyana Ovcharova
University of Forestry in Sofia

Subordinate relative clauses are of two types: restrictive and nonrestrictive. In Bulgarian, the punctuation of the two types is the same, with the commas being obligatory to mark the clause boundaries; in English, in contrast, in the first case commas are obligatorily not used while in the second they are usually used. Restrictive relative clauses distinguish the NP referent from the other referents in the same class, and nonrestrictive clauses provide additional information. This paper aims at establishing the nature of this additional information in order to facilitate the clauses' differentiation with the purpose of enabling Bulgarians to use correct punctuation. To achieve this examples of clauses from scientific publications in English in the field of forestry and landscape architecture are discussed.

Key words: English, comma, non-restrictive relative clauses, scientific style

1. Отличителни характеристики на нерестриktivните подчинени определителни изречения

- ***Възможно ли е изпускане на нерестриktivните изречения?***

Подчинените определителни изречения в английския език са два типа: рестриktivни, или идентифициращи референта, и нерестриktivни, или допълващи информацията за референта. В примера по-долу подчертаното подчинено изречение е пример за нерестриktivно, като частта от него с удебелен шрифт е пример за рестриktivно определително изречение:

- [1] *The development of management plans for forested areas must be accomplished in light of these uncertainties, which can be numerous for plans of action that cover large areas and long periods of time.*

‘Разработването на лесоустройствените планове за горските територии трябва да се извършва предвид тези несигурности, които може да се окажат многобройни за планове, отнасящи се за дълъг период от време.’¹

В английското изречение са използвани два релатива – *which* (преведен с ‘*които*’ в българското изречение) и *that* (не е преведен с ‘*които*’, за да се избегне повторението, а е използвано сегашното деятелно причастие ‘*отнасящи се*’). За *that* е известно, че може да се употребява само в рестриктивни определителни изречения, докато *which* може да се употребява и в двата вида, но при наличието на предхождаща запетая *se подразбира*, че става дума за нерестриктивно изречение. Необходимо е да се отбележи, че запетаята не е много надежден начин за разграничаване на двата типа изречения, за което ще стане въпрос по-долу.

Едно от основните разграничения между рестриктивните и нерестриктивните определителни изречения се прави според задължителността или незадължителността им в изречението (т.нар. *suppressibility vs non-suppressibility* (Лоок 2010: 11 – 2). При рестриктивните определителни изречения се постига отделяне, разграничаване на референта на именната фраза, за която се отнася подчиненото изречение, от останалите референти от същия клас; при нерестриктивните се добавя уточняваща, описателна информация, която не е необходима за идентифициране на именната опора (Байбър 1999: 602). Много лингвисти също отбелязват, че нерестриктивните определителни изречения не са интегрирани в главното изречение като рестриктивните, а са само „хлабаво“ (*loosely*) свързани с него, като елемент в него им служи за „котва“ (Хъдълстън, Пулъм 2002: 1058). Подобни определения оставят впечатлението за незадължителността и възможността за изпускане на нерестриктивните определителни изречения. Нека обаче да разгледаме примерите:

- [2] а. *Once established, the plant produces a long runner, which in turn develops shoots. These can be separated and transplanted.*

¹ Преводът на този пример, както и на останалите примери, е на автора на доклада.

‘Щом се прихване, растението пуска дълъг ластун, от който на свой ред израстват нови стъбла. Тези стъбла могат да се отделят и разсадят.’

- б. *He set his keys on the table below the mirror and uncharacteristically took his shoes off on the long Persian runner, which he and Jane had bought in Turkey. They had spent a week in Turkey and a week in Egypt.*

‘Той остави ключовете си на масичката под огледалото и не както му беше навик, си събу обувките до дългата персийска пътека, която той и Джейн бяха купили в Турция. Бяха прекарвали една седмица в Турция и една в Египет.’

Подчертаните нерестриктивни изречения в [2](а) и [2](б) са примери за случаи, при които изпускането им не би било възможно, защото това би нарушило организацията на текста и последващите изречения не биха имали смисъл. Иначе в най-общия случай изпускането на нерестриктивните изречения би довело до загуба на информация за референта, за който те се отнасят.

- ***Вътрешноизреченски връзки при нерестриктивните подчинени изречения***

Известно е, че нерестриктивните подчинени изречения могат – от една страна – да бъдат семантични еквиваленти на съчинителни изречения, а от друга – на подчинени обстоятелствени изречения (Курърк 1985: 983, 1240).

В примера по-долу се илюстрира случай, при който може да се направи перифраза, като нерестриктивното изречение се явява в съчинителна връзка:

- [3] *Geology, soils, topography and water features such as rivers and lakes are all elements of landscape character. To these elements we can add plants, which can be the most defining elements of a landscape. A forest is a very different place from a prairie.*

... *and they can be the most defining elements of a landscape.*

‘Геологията, почвите, топографията и водните басейни като реките и езерата са елементи, определящи характера на ландшафта. Към тях можем да добавим растенията, които може да се окажат най-определящият елемент на даден ландшафт. Гората е едно много по-различно място от прерията.’

... *и те може да се окажат най-определящият елемент на даден ландшафт.*

В други случаи е единствено възможно нерестриktivните подчинени изречения да са в подчинителна връзка с главното изречения. Пример за това е перифразата с обстоятелствено пояснение за цел в изречението по-долу:

[4] *Landscape architecture combines social, economic, environmental and cultural perspectives. Landscape architects study, plan, design and manage spaces, which are both sustainable and visually pleasing.*

*... spaces **so that they are both sustainable and visually pleasing.***

‘Ландшафтната архитектура съчетава социални, икономически, екологични и културни аспекти. Ландшафтните архитекти изучават, планират, проектират и управляват пространствата, **които да са както устойчиви, така и визуално привлекателни.**’

‘... пространствата, **така че те да са както устойчиви, така и визуално привлекателни.** ...’

• **Характерът на информацията в подчинените определителни изречения**

Нека да сравним:

[5] а. *Pinus contorta is a shade-intolerant species that opportunistically colonizes areas following large-scale disturbances.*

‘*Pinus contorta* е светлолюбив вид, който при възможност се разпространява на места след широкомащабни бедствия.’

б. *Broussonetia papyrifera is a pioneer species, which can rapidly colonise forest clearings and abandoned farmland.*

‘*Broussonetia papyrifera* е пионерен вид, който може бързо да се разпространи в горски сечища и запустяла земеделска земя.’

За неспециалиста лесовъд смисълът на подчертаното определително изречение в [5](а) е също толкова рестриktivен, идентифициращ референта, колкото и смисълът на изречението в [5](б). Обаче изречението в [5](а) е определително рестриktivно, а в [5](б) – определително нерестриktivно. Това е така, защото първостепенно за „мотивацията“ да се използват нерестриktivни определителни изречения, е статутът на информацията, която те представят от гледна точка на комуникативната ѝ стойност в дискурса. Така, докато в [5](а) информацията в подчиненото изречение *се възприема* като отделяща този конкретен дървесен вид от останалите, то в [5](б) информацията се счита за такава със самостоятелно съдържание, отнасяща се за референт,

който вече е идентифициран. Двете изречения нагледно илюстрират, че има случаи, при които преводач или редактор (т.е. неавтор на текста) би се затруднил да прецени при превод на английски език дали информацията в подчиненото изречение е с рестриктивен или нерестриктивен характер.

Важно е тук да се отбележи следното: в английския език за разлика от българския грешка е поставянето на запетая, а не липсата ѝ. Има много случаи, когато информацията е с нерестриктивен характер, т.е. това е информация, която е допълваща, отделена от изразеното в останалата част на изречението и незадължителна за идентифицирането на референта, за който се отнася. И въпреки това запетаята често липсва, както е в примера в [6](а). За сравнение в примера в [6](б) запетая в английското изречение не може да бъде поставена (присъства релативът *that*) и използването ѝ би било груба грешка:

[6] а. *After division, a new plant cell excretes a primary cell wall which is flexible and will stretch with the cell as it expands and grows.*

‘След делението новата растителна клетка образува своя първична клетъчна стена, която е еластична и се разпъва при уголемяването и нарастването на клетката.’

б. *We have a responsibility to manage trees that are becoming unsafe.*

‘Ние носим отговорността да се грижим за дърветата, които не са безопасни.’

2. Видове нерестриктивни подчинени определителни изречения според смисъла им

Използваната по-долу класификация е по Лоок (2010). Според него има три типа нерестриктивни подчинени определителни изречения според характера на информацията в тях: (1) продължаващи повествованието, (2) уточняващи и (3) коментиращи. Това групиране е от полза за изучаващите английски език, в чийто роден език няма синтактично разграничаване на рестриктивните и нерестриктивните изречения, както е в българския език.

2.1. Продължаващи повествованието нерестриктивни подчинени определителни изречения (ПрПовИ-я) (Continuative Appositive Relative Clauses /ARCs/).

Продължаващите повествованието нерестриктивни подчинени определителни изречения (ПрПовИ-я) са по-различни от останалите нерестриктивни изречения. Това се дължи на факта, че докато при ос-

таналите информацията, която съдържат, се представя като информация на заден план, то при ПрПовИ-я информацията в тях и тази в главното изречение са равнопоставени. Това е така, защото ПрПовИ-я изразяват поредното събитие в повествованието, и следователно не могат да бъдат изпуснати, без да се наруши логическата свързаност на изложението като в примерите по-долу. Изречението в [7](б) също илюстрира синтактична особеност на нерестриктивните изречения, които за разлика от рестриктивните могат да се отнасят не само към референти на именни фрази, но и към цялата предхождаща предикация:

[7] а. *As ovules grow and mature into seeds they remain enclosed by the ovary, which slowly enlarges to become a fruit. The development of most fruits and seeds occurs as a consequence of pollination and fertilization of the eggs.*

‘Докато семепъпките нарастват и се развиват в семена, те остават обвити в плодника, който бавно се уголемява и се превръща в плод. Развитието на повечето плодове и семена се случва като последица от опрашването и оплождането на семепъпките.’

б. *The roots decay, which later on spreads to the trunk and the branches. By the time you come to know that your plant is affected, it is too late, as the plants rot from within.*

‘Корените загиват, което след това се разпространява по ствола и клоните. В момента, в който установите, че растението е засегнато, е вече твърде късно, защото дърветата изгниват отвътре.’

За ясно представяне на времевата последователност в нерестриктивните изречения от този тип могат да се използват:

- изрази за време като *then, now, later, in turn* или други обстоятелствени пояснения за време, като в пример [7](б);
- изрази за подчертаване на причинно-следствената връзка, като *thus, as a consequence* и др.

2.2. Уточняващи нерестриктивни подчинени определителни изречения (УточИ-я) (Relevance ARCs).

Комуникативната стойност на уточняващите нерестриктивни подчинени определителни изречения (УточИ-я) се състои в *облекчаването* на натоварването на слушателя при декодирането на съобщението чрез оптимизиране на релевантността (свързаността с контекста) на изречението; с други думи – говорещият взема мерки относно информацията, която приема за споделена информация (*shared information*) помежду им. Комуникативните стратегии, на които се основава използването на

УточИ-я са от три подтипа: (1) за уеднаквяване на споделената информация между говорещия и слушащия, (2) за легитимиране на антецедента и (3) за изразяване на междуизреченска връзка като обяснение или причина. В допълнение към изброените подтипове съществува и още един, който има метатекстуална функция, състояща се в това да се направи преход към последващото съдържание (Лоок 2010: 105 – 117). Примери за подтиповете са дадени по-долу:

[8] a.i *Plants purify the air by exchanging the oxygen we breathe with carbon dioxide, which is poisonous in too high a concentration.*

(уеднаквяване на информацията)

‘Растенията пречистват въздуха, като извършват обмена на кислорода, който дишаме, с въглеродния двуокис, който е отровен във висока концентрация.’

a.ii *Tannins, which protect immature fruits against predators, give way to sugars – making some fruits attractive to seed-dispersing animals.*

(уеднаквяване на информацията)

‘Танините, които предпазват неузрелите плодове от растителноядните, отстъпват място на захарите, което прави някои плодове привлекателни за животните, разнасящи семената им.’

б. *We described earlier in Chapter 2 a method for estimating site index, which provides a good, positive correlation to the productive capability of sites.*

(легитимиране на антецедента)

‘Описахме по-горе в глава 2. метод за изчисляване на бонитета, който дава добра, позитивна представа за корелацията с продуктивността на месторастенето.’

в. *The park is surrounded by mature plantings, which reinforce the sense of seclusion and enclosure.*

(обяснение, причина)

‘Паркът е ограден с узрели дървета, който подсилват усещането за уединеност и затворено пространство.’

г. *Mean annual increment can be expressed as a function of site index, which is described in more detail in Section II.*

(преход)

‘Средният годишен прираст може да се изрази като функция на бонитета на насаждението, който е описан по-подробно в част II.’

В научната литература изобилстват примери като тези в [8](а и б), от които се вижда, че те представляват дообяснителна информация, която говорещият смята за необходимо да спомене, за да е

по-ясно изложението. В някои случаи тази информация може да изглежда като идентифицираща, но не следва да се разбира като такава, когато се отнася до обекти, явления, категории, понятия и др. с цел доизясняването им:

[9] *Although simulation is widely used in science to test hypotheses or scenarios, we concentrate here on optimization processes, which allow us to separate, rank, and evaluate different plans of actions.*

‘Въпреки че симулацията се използва широко в науката за тестване на хипотези и сценарии, ние тук ще се фокусираме върху оптимизационните процеси, които ни позволяват да обособим, класираме и оценим различните планове за действие.’

2.3. Коментиращи нерестриктивни подчинени определителни изречения (КомИ-я) (Subjectivity ARCs).

Коментиращите нерестриктивни подчинени определителни изречения (КомИ-я) прекъсват основната предикация, за да бъде вмъкнат коментар, преценка или мнение за antecedента или самата предикация. Този тип изречения ясно се разграничават от останалите нерестриктивни изречения, защото при тях са видими две нива на дискурс: обективното ниво на референтно значение на изречението и субективното ниво на коментирация (Лоок 2010: 120):

[10] а. *These trees will never attain a large stature, which must be borne in mind when planning for structural diversity.* (коментар)

‘Тези дървета никога няма да израснат до голяма височина, което трябва да се предвид, когато се планира разнообразна структура.’

б. *The approach also allowed for capture of tree height, which the previous study didn't undertake.* (корекция на изказването)

‘Подходът също позволи да се отчете височината на дърветата, което не беше направено при предишното проучване.’

3. Изводи

1. Информацията, съдържаща се в продължаващите повествованието подчинени определителни изречения, е със статута на информацията в главното изречение, а не е доуточняваща или допълнителна информация. Този тип изречения не могат да бъдат изпуснати без нарушаване на логическото изложение на текста.

2. За разпознаването на нерестриktivните определителни изречения може да се използва следното:
 - възможността за добавка на обстоятелствено пояснение за времева последователност или причинно-следствена връзка;
 - възможността за трансформация на подчиненото определително в подчинено обстоятелствено изречение.
3. От нерестриktivни изречения тези, които уеднаквяват споделената информация между говорещия и слушащия или легитимират antecedента си, могат в най-голяма степен да приличат на рестриktivните и за да бъдат правилно разпознати, трябва да се има предвид дообяснителната им функция.
4. Само нерестриktivните определителни изречения могат да представляват изразено мнение, коментар или оценка на съдържанието в главното изречение.

ЛИТЕРАТУРА

- Байбър 1999:** Biber, D., S. Conrad, G. Leech, *Longman Grammar of Spoken and Written English*. Pearson Education Limited, 1999.
- Куърк 1985:** Quirk, R., S. Greenbaum, G. Leech, J. Svartvik. *A Comprehensive Grammar of the English Language*. London: Longman, 1985.
- Лоок 2010:** Loock, R. *Appositive Relative Clauses in English: Discourse Functions and Competing Structures*. Philadelphia/ Amsterdam: John Benjamins, 2010.
- Хъдълстън, Пулъм 2002:** Huddleston, R., G. K. Pullum *The Cambridge Grammar of the English Language*. Cambridge: CUP, 2002.

ЕКСЦЕРПИРАНИ ИЗТОЧНИЦИ

- Гребнер, Бетинджър, Сайри 2013:** Grebner, D. L., P. Bettinger, J. P. Siry *Introduction to Forestry and Natural Resources*. New York: Elsevier/Academic Press, 2013.
- Джонсън, Мияниши, ред. 2007:** *Plant Disturbance Ecology: The Process and the Response*. Johnson, E. A., and K. Miyanishi (eds.), Amsterdam, Netherlands: Elsevier/Academic Press, 2007.
- Капон 2005:** Capon, B. *Botany for Gardeners (Revised Edition)*. Portland, Cambridge: Timber Press, 2005.
- Уотърман 2009:** Waterman, T. *The Fundamentals of Landscape Architecture*. London: AVA Publishing SA, 2009.